

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ГОТОВНОСТІ ДО МОДЕЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Марія Дяченко,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри освіти та управління навчальним закладом,
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя),
m.d.dyachenko@gmail.com

У сучасному світі дедалі більше уваги приділяється інклюзивній освіті, що передбачає спільне навчання та виховання нормотипових дітей молодшого шкільного та дошкільного віку й дітей з особливими освітніми потребами. Це ставить перед майбутніми фахівцями зі спеціальної освіти, зокрема логопедами, нові завдання, пов'язані з формуванням у них готовності до моделювання інклюзивного розвивального освітнього простору, що передбачає забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних чи психофізіологічних особливостей.

Головною метою розвитку освіти України визнано «створення умов для особистісного розвитку й творчої самореалізації кожної людини, формування покоління, здатного навчатися впродовж усього життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства» [4, с. 2].

Серед завдань інклюзивного навчання виокремлюють такі, як:

- забезпечення прав дітей з особливими потребами на отримання освіти в звичайних школах разом із корекційними заходами;
- підтримка фізичного та морального здоров'я дітей;
- розвиток індивідуальності через виявлення здібностей;
- формування інтересів та потреб;
- надання комплексної психолого-медико-педагогічної допомоги з урахуванням стану здоров'я та психофізичного розвитку дитини;
- створення умов для творчого самовираження тощо.

Поняття інклюзії (англ. inclusion – включення) означає процес активного включення в суспільні відносини всіх осіб, незалежно від їхніх фізичних, соціальних, національних, мовних, інтелектуальних, культурних та інших особливостей [6].

Як відомо, інклюзивна освіта ефективнішою та є гуманнішою освітньою системою. Вона спрямована на задоволення потреб усіх дітей, незалежно від рівня психофізичного розвитку, та сприяє створенню інклюзивного суспільства, яке повною мірою приймає людей з інвалідністю, визнає їхні права на освіту, особистісний розвиток, професійну діяльність та участь у суспільному житті.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – всі, без виключення, діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних освітніх закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для інших дітей, членів родин та суспільства в цілому.

Завдяки інклюзивному навчанню можна надати можливість кожному громадянину «незалежно від віку й статі, етнічної належності, здібностей, наявності або відсутності особливостей в розвитку, брати участь у житті суспільства й робити свій внесок в його розвиток. У такому суспільстві особливості поважають і цінують» [9].

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [5].

Метою інклюзивної освіти є соціалізація, активна участь усіх дітей в життєдіяльності дитячого колективу, незалежно від їхніх освітніх потреб, в колективі, повну взаємодія, толерантність, турбота один про одного як

про члена колективу. Завданням інклюзивної школи є не тільки створення умов для розвитку аномальних дітей серед здорового середовища ровесників і формування толерантного ставлення батьків, вчителів та учнів до дітей з обмеженими можливостями, але й досягнення повної освітньої інтеграції, що незмінно веде до прогресу [3].

Перевагами інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами є: кращі можливості для розвитку соціальних та емоційних навичок; підвищення самооцінки та впевненості в собі; краща підготовка до самостійного життя.

Переваги інклюзивної освіти для дітей з типовим розвитком – виховання толерантності та поваги до різноманітності; збагачення досвіду спілкування та співпраці; краще розуміння світу навколо.

Для суспільства загалом переваги інклюзивної освіти полягають у: створенні справедливого інклюзивного суспільства; зменшенні соціальної дискримінації та ізоляції; ефективнішому використанні людських ресурсів.

Під час підготовки майбутніх логопедів до моделювання інклюзивного розвивального освітнього простору важливо сформулювати у студентів чіткі знання щодо його сутності, змісту, специфіки та умов забезпечення. Це завдання охоплює розуміння ресурсного забезпечення потреб інклюзивної освіти, подолання соціальних бар'єрів у свідомості вчителів, їхніх страхів та недоліків у досвіді роботи з дітьми з особливими потребами, готовність вирішувати можливі проблеми, пов'язані зі здоров'ям дітей та реакцією учнів і батьків на нових учнів у класі, а також з питаннями дисципліни й толерантності в дитячому колективі.

Також важливим є проектування та створення універсального дизайну й розумних пристосувань у закладі освіти, безбар'єрного фізичного середовища, що дозволяє дітям почувати себе безпечно та комфортно, що дає змогу поглибити спрямованість на особистісно-

орієнтованого навчання, в умовах якого кожна дитина, незалежно від своїх можливостей, може досягти успіху.

Обов'язковою є адаптація та модифікація навчальних програм, матеріалів, методики навчання та оцінювання навчально-пізнавальної діяльності дітей.

Важливу роль відіграє педагогіка партнерства, що сприяє комунікації та спільній роботі всіх учасників освітнього процесу тощо.

Студенти – майбутні логопеди – в процесі навчання в закладі вищої освіти повинні усвідомити, що за сприятливих психолого-педагогічних умов інклюзивного середовища всі діти можуть успішно навчатися, не створюючи жодних незручностей чи проблем для дитячого колективу. Це означає підтримку різноманітності та унікальності кожної дитини, створення умов для розвитку творчого потенціалу та навчання дитини з особливими освітніми потребами разом зі своїми однолітками, зберігаючи при цьому сприятливу атмосферу для всіх учасників освітнього процесу.

Тому в процесі професійної підготовки потрібно навчити майбутніх фахівців зі спеціальної освіти, зокрема з логопедії, сприяти інтеграції дітей з особливими потребами в соціум, ставати їм більш комунікабельними. Майбутні логопеди повинні навчитися володіти методикою моделювання інклюзивного розвивального освітнього простору.

Це передбачає формування у студентів-логопедів умінь:

- аналізувати освітні потреби дітей з різними порушеннями мовлення;
- розробляти індивідуальні навчальні програми для дітей з порушеннями мовлення;
- організовувати навчально-виховний процес в умовах інклюзивного навчання;

– співпрацювати з учителями, психологами, батьками та іншими фахівцями.

Можна виокремити такі методи та форми роботи в підготовці майбутніх логопедів до моделювання інклюзивного розвивального освітнього простору:

– інтерактивні лекції та бесіди (на лекціях майбутні логопеди можуть отримати теоретичні знання про інклюзивну освіту та моделювання інклюзивного розвивального освітнього простору; на бесідах – обговорити їх з викладачем та одногрупниками);

– вирішення проблемних завдань, пов'язаних з майбутньою корекційно-розвивальною діяльністю логопеда (студентам пропонується вирішувати проблемні завдання, пов'язані з моделюванням інклюзивного розвивального освітнього простору – це допомагає їм краще зрозуміти сутність та можливості цього процесу, а також навчитися використовувати його на практиці);

– проєктне навчання (майбутні логопеди розробляють та реалізують проєкти, які передбачають моделювання інклюзивного розвивального освітнього простору – це сприяє збагаченню досвідом роботи щодо цього процесу, розвитку творчого потенціалу та організаторських здібностей студентів);

– кейс-метод (майбутнім логопедам пропонується аналізувати кейси, які описують реальні ситуації з моделювання інклюзивного розвивального освітнього простору – це допомагає їм навчитися приймати правильні рішення та використовувати цей процес в різних навчальних ситуаціях);

– тренінги та майстер-класи – майбутні логопеди беруть участь у тренінгах, майстер-класах, отримуючи нові знання та навички щодо моделювання інклюзивного розвивального освітнього простору;

– педагогічна практика в закладах освіти з інклюзивним навчанням (студенти мають змогу самостійно спробувати моделювати інклюзивний

розвивальний освітній простір на заняттях та отримувати поради, консультації від досвідчених логопедів і вчителів).

Сутність поняття «інклюзивний освітній простір» полягає у створенні умов для спільного навчання та розвитку всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей, потреб та можливостей.

Інклюзивний освітній простір ґрунтується на принципах:

- рівності (всі діти мають рівне право на якісну освіту, незалежно від їхніх особливостей);
- прийняття (всі діти є цінними членами шкільної спільноти та повинні почуватися комфортно та безпечно);
- індивідуалізації (освітній процес має бути адаптований до індивідуальних потреб кожної дитини);
- педагогічної співпраці (всі учасники освітнього процесу – педагоги, батьки, фахівці, інші діти – мають співпрацювати для забезпечення успішного навчання кожної дитини);
- доступності (фізичне та інформаційне середовище має бути доступним для всіх дітей).

Інклюзивний освітній простір передбачає: наявність інклюзивних класів та шкіл, де разом навчаються діти з різними особливостями; забезпечення доступності до освітніх програм та послуг для всіх дітей; надання необхідної підтримки дітям з особливими освітніми потребами (тьютори, асистенти, спеціальні навчальні програми, технічні засоби); проведення підготовки педагогів до роботи в інклюзивному середовищі; створення сприятливої психологічної атмосфери в шкільній спільноті, де всі діти почувують себе цінними та важливими.

Тому таким важливим питанням професійної підготовки майбутніх логопедів є формування у них готовності до створення вищезначеного освітнього простору та здатності до корекційно-розвивальної діяльності в ньому з дітьми, які мають особливі потреби, – з метою їхньої соціальної адаптації та розвитку.

Як уже зазначалося, метою інклюзивної освіти є надати всім учням можливість найбільш повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, тим самим забезпечуючи найбільш повну взаємодію та турботу один про одного як членів колективу. Завданням інклюзивної школи є не тільки створення умов для розвитку дітей з особливими освітніми потребами в колі своїх ровесників та виховання формування толерантного ставлення до них батьків, вчителів та учнів класу школи, але й досягнення повної освітньої інтеграції, що незмінно веде до прогресу [3, с. 39–45].

Таким чином, майбутні логопеди повинні бути готовими до моделювання інклюзивного розвивального освітнього простору й до того, що для дітей з особливими потребами не існує єдиних універсальних рецептів. Створення інклюзивного розвивального освітнього простору в закладах освіти – це один із аспектів державної гуманітарної політики України, що показує, наскільки суспільство готове до захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення. URL: <http://slovjanochka.at.ua> (дата звернення: 21.03.24).
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с.
3. Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління* : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2007. 128 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.
5. Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з ООП до освітніх послуг», положення якого закріплюють право на освіту осіб з ООП : Закон України від 23 травня 2017 р. № 2053-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19> (дата звернення: 21.03.24).
6. Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 592-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/592-2018-%D1%80#n2> (дата звернення: 09.04.24).
7. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF> (дата звернення: 21.03.24).
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 27.02.2024).
9. Про охорону дитинства : Закон України (із змінами, внесеними згідно із Законами від 07 березня 2002 р., № 3109-III; від 17 червня 2020 р. № 720-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 12.02.2024).